

PŘEDBĚŽNÁ ZPRÁVA O VÝSLEDKÁCH ARCHEOLOGICKÉHO VÝZKUMU NA JIŽNÍM PŘEDHRADÍ POHANSKA U BŘECLAVI V LETECH 1991–1994

K obnovení archeologických výzkumů na jižním předhradí hradiska Pohansko u Břeclavi došlo po více než deseti letech v roce 1991. Hlavním úkolem bylo prozkoumat severní a severozápadní část předhradí směrem k vlastnímu hradisku. Předmětná plocha se nacházela ve vzdálenosti přibližně 70 metrů severně od výzkumů, které zde probíhaly v sedmdesátých letech v souvislosti s akcí „Soutok Moravy a Dyje – 2. stavba“ (VIGNATIOVÁ 1979, 95–108).

Slovanské osídlení na jih a jihozápad od vlastního hradiska bylo zachyceno již počátkem šedesátých let. V roce 1960 zde prováděl záchranný výzkum V. Podborský a o dva roky později probíhaly výzkumné práce pod vedením B. Dostála. Hlubokou orbou byly tehdy v prostoru zvaném „Pruťník“ narušeny archeologické památky, z nichž se podařilo zachránit celkem 11 sídlištních objektů a 34 kostrových hrobů (VIGNATIOVÁ 1977–1978, 135–154).

V letech 1975–1979 byl prováděn na ploše 100 x 900 metrů záchranný výzkum před realizací výše zmíněných vodohospodářských úprav. Výsledkem výzkumů byl objev části rozsáhlé sídlištní aglomerace, kterou patrně tvořily tři urbanisticky uspořádané osady, dvě byly návesního typu (osada I a III) a jedna typu ulicového (osada II), propojené v jedno velké sídliště řadou dalších objektů.

Souvislé sídlištní uskupení, datované od přelomu 8. a 9. století do počátku 10. století, ležící v bezprostřední blízkosti opevněného hradiska, tvořilo nepochybně součást jeho sociální a hospodářské struktury. Je charakteristické zejména výskytem obytných čtvercovitých nebo obdélných, mírně do terénu zahloubených zemnic s kamennými pecemi, jichž bylo dokumentováno celkem 108. Mezi neobytnými objekty na předhradí se jen v omezené míře vyskytovaly takové, jejichž charakter bylo možno přesněji určit. Kromě skladovacích, hospodářských a sanitárních objektů, komory, sklípku nebo studny, se jednalo rovněž o některé druhy výrobních a provozních zařízení, spjatých ponejvíce se zajišťováním potravy (pekárna s žernovovým mlýnem, udírna, samostatně stojící pece), případně o objekty vázané na jednoduchou podomáckou řemeslnou výrobu, např. dílna na zpracování kostí, kovářská dílna apod. (VIGNATIOVÁ 1992).

V osídleném areálu byly kostrové hroby rozptýleny jednotlivě nebo v menších či větších skupinách mezi sídlištními objekty. Ve dvou případech lze hovořit o pohřebištích čítajících okolo 30 hrobů. Do konce sedmdesátých let bylo prozkoumáno celkem 436 sídlištních a sídelních objektů a 201 kostrových hrobů.

Jižní okraj osídlené plochy byl částečně fixován tokem řeky Dyje a podařilo se zachytit také východní konec aglomerace, kde se sídlištní objekty postupně stávaly ojedinělými a posléze dále nepokračovaly. Vzhledem k záchrannému charakteru výzkumu, omezujícímu se na úsek plánované výstavby vodohospodářských zařízení, nebyla však sídlištní plocha ohraničena směrem k západu a severu.

Místo vybrané pro výzkumy, probíhající v letech 1991 až 1994, silně narušila deponie kamene na stavbu vodohospodářských zařízení (VIGNATIOVÁ 1993). V určitých situacích došlo až k porušení písčitého podloží, které se v daném prostoru nachází v hloubce 30 až 50 cm od současného povrchu. V průběhu čtyř výzkumných sezon byla prozkoumána plocha 1 663 m², na níž se nacházelo 49 sídlištních objektů a 10 hrobů kromě jedné výjimky, o níž bude řeč, rámcově datovaných do 9. století.

Z výsledků nejnovějších výzkumů na jižním předhradí Pohanska vyplývá, že charakter osídlení se nevymyká z rámce již zjištěných poznatků, a že tedy nově odkrytá plocha bezprostředně souvisela s celkovým urbanistickým uspořádáním sídliště, rozkládajícího se jižně od vlastního hradiska. Vyskytly se jak obytné zemnice s pecí v rohu, tak povrchový dům s kúlovou konstrukcí stěn. Kromě hospodářských a provozních zařízení bylo prozkoumáno také několik objektů výrobního charakteru a dvě studny. Z deseti hrobových jam pochází devět pohřbů, antropologický materiál je však značně torzovitý.

Kostrové hroby

Kostrové hroby, dokumentované pod čísly 202 až 211, rozptýlené mezi sídlištními objekty, se více soustřeďovaly ve střední části zkoumané plochy, nevytvářely však výraznější skupinu.

Mělce uložené dětské hroby číslo 202, 203 a 206 byly z větší části porušeny a dislokovány, v hrobě číslo 204 zůstala kromě několika zubů jen keramická nádoba. Z hrobu č. 205 bylo tělo, patrně dospělého jedince, vyzvednuto zřejmě nedlouho po pohřbení, neboť se zachovala jen část prstních článků levé nohy a levé ruky. V případě tohoto hrobu se také projevily změny v zabarvení a homogenosti zásypu. Hrob číslo 207 obsahoval lebku dospělého jedince a část hrudního koše. Dvě kostry dospělých jedinců (hroby číslo 207 a 208) byly poměrně dobře zachovány, protože ležely v hloubce 60 až 80 cm pod současným povrchem a částečně se propadaly do zásypu objektu č. 454 (DOSTÁL – VIGNATIOVÁ 1993, 70). Hrob číslo 209 byl zachycen ve výplni severní části oválného poměrně mělkého objektu číslo 469, zhruba 10 cm nad jeho dnem. Hrobová jáma nebyla rozlišitelná, poměrně dobře dochovaná kostra byla uložena v poloze natažené nznak s orientací SZ–JV. Další superpozice se týká hrobové jámy č. 210, která byla zahlobena do výplně hospodářského objektu č. 469. Hrobová jáma číslo 210 však byla zcela prázdná a v dětském hrobu číslo 211 se zachoval jen zlomek čelisti.

V úpravě hrobových jam a v uložení zemřelých nebyly shledány přílišné odlišnosti v rámci obvyklých norem, pokud to ovšem bylo zjištělné. Podle předběžného antropologického určení studentů antropologie přímo v terénu patřily čtyři hroby dospělým jedincům a pět dětem do 10 let. Věkové rozdíly mezi pohřbenými se shodují s odlišnou orientací hrobových jam: v orientaci hrobů dospělých převážoval směr SZ–SV, dětské hroby byly orientovány SZ–JV (u hrobu číslo 206 téměř Z–V). S výjimkou hrobu číslo 208 byly všechny další pohřby druhotně porušeny, a to většinou takovým způsobem, že je možno uvažovat o vykrádání, neboť byly porušeny zejména hrudní partie (VIGNATIOVÁ 1993, 60).

Část milodarů se dochovala pouze v hrobě číslo 202, odkud pocházejí dva porušené drobné skleněné knoflíky a zlomky měděného páskového prstenu. Hrob číslo 204 obsahoval nádobu blízkou blučinskému typu a hrob číslo 209 železný nůž a zlomek železné oválné přezky.

K pohřebnímu ritu v prostoru jižního předhradí na Pohansku lze obecně konstatovat, že se objevovaly kromě hrobů, v nichž byli nebožtíci uloženi obvyklým způsobem, poměrně často také pohřby ve skrčené poloze a dvojhroby. Hroby byly většinou zahlobeny vcelku mělce a neprokazovaly doklady náročnější úpravy hrobových jam nebo používání rakví.

Z celkového počtu 211 kostrových hrobů zde objevených bylo vybaveno milodary rozmanitého charakteru přibližně 25–30 % hrobů. V některých případech není vyloučeno jejich vykrádání. Nejčastější milodar představuje keramika, dále drobné ozdoby nebo součásti oděvu, případně osobní potřeby zeměděleho. Výraznou složku milodarů tvořily součásti výzbroje a výstroje bojovníků – meč, kopí, sekera, nůž, ostruhy s přezkami a průvlečkami, ty však v devadesátých letech objeveny nebyly. Jen ojediněle se vyskytovaly milodary, svědčící o pracovní činnosti pohřbeného nebo naznačující kultovní charakter.

Sídlištní objekty

V rámci obnovených výzkumů na jižním přehradí bylo prozkoumáno celkem 49 sídlištních objektů (číslo 437 až 485). Celkově lze říci, že objekty zahrnují většinu kategorií, které se dosud na Pohansku, uvnitř opevněného hradiska i na severním a jižním předhradí, vyskytly.

Nejpočetnější skupinu, celkem třicet osm objektů (číslo 438, 439, 440, 442, 443, 445, 446, 450, 451, 452, 457–460, 462–471, 473–477, 481–483) představovaly tzv. hospodářské objekty. Jedná se zpravidla o nepravidelné, protáhlé, různě zahloubené jámy bez výraznějších stop po stavební konstrukci, zastřešení a výhřevném zařízení. Obsahovaly povětšinou jen střepy, zvířecí kosti, zlomky různých nástrojů a mazanici včetně větších kusů praznic (obj. číslo 441, 445, 446). Tyto objekty jsou interpretovány jako jámy odpadní nebo jako pozůstatky skladovacích či jiných zařízení. Některé mělké jámy mohou představovat zahloubené části povrchových staveb, jejichž nadzemní konstrukce se nedochovala.

Čtyři objekty (číslo 447, 448, 449, 453) zřejmě souvisely s kúlovou povrchovou stavbou obj. číslo 455 a představovaly buď zbytky úložných zařízení, nebo součásti její obvodové a vnitřní konstrukce. Nehluboké objekty číslo 438, 439 a 470 poměrně malých rozměrů se nacházely u obytné zemnice číslo 470.

Objekty dosahující délky 300 až 400 cm, šířky kolem 100 a hloubky více než 50 centimetrů od podloží měly zpravidla oválný nebo nepravidelně obdélný tvar s rovným dnem a mírně sešikmenými stěnami. Pozůstatky otopného nebo výrobního zařízení nebyly zjištěny, stejně jako doklady po konstrukci stěn či přestřešení. Do této kategorie spadají objekty číslo 460, 463 a 465 ležící izolované v jižním úseku zkoumané plochy, respektive v její východní části – obj. číslo 473, 476, 477 a 485. Obsahovaly vedle keramického materiálu a zvířecích kostí také např. misku slezského typu, zlomky nožů, proplétáčky, přesleny apod.

V otázce interpretace výše popsaných hospodářsko-provozních objektů větších rozměrů lze i přesto hovořit o stabilnějších výrobních prostorách, v nichž mohly být ukládány a jistým způsobem zpracovávány např. kůže a kožešiny, lýko, proutí, dřevo popř. vlákna pro textilní výrobu (VIGNATIOVÁ 1995a, 110–111).

Pouze čtyři objekty na předmětné ploše jižního předhradí lze označit jako prokazatelně výrobní zařízení – obj. číslo 441, 444, 461 a 485. V protáhlých oválných jámách č. 441, 444 a 485 se nacházely ve výklenku stěny drobné hliněné kopulovité pece a ve výplni destrukce kamenné a dřevěné konstrukce. K východní straně objektu číslo 441 o rozměrech 289 x 115 cm, hloubce 52 cm a orientací delší osy SV–JZ přiléhala hliněná půlkruhovitá pec, obrácená ústím do objektu. V protáhlé obdélné jámě číslo 444 byly zjištěny pozůstatky dřevěné konstrukce (pruhy uhlíků) včetně použití kamene a mazanice. Ve výplni objektu číslo 461, nestejněměrně zahloubeného o rozměrech 378 x 160 cm, se zachovaly zbytky konstrukce a stavebních úprav – kameny, uhlíky a vrstva propáleného štěrku. Objekt snad představoval jámu na výrobu dehtu.

Zemnice číslo 485 orientovaná ve směru SV–JZ měla obdélný tvar se zaoblenými rohy. Západní roh vybíhal v menší výklenek s propálenými stěnami, zřejmě pozůstatek hliněné

pece, další výklenek vybíhal ze severozápadní stěny a středem objektu ve směru delší osy probíhala až ke dnu destrukce větších kamenů, mazanice a zbytků dřeva. O výrobním charakteru objektu může svědčit jeho inventář: vedle střepů, kostí a mazanice i brousek, zlomky železného předmětu a část měděného plechu. Zemnice zanikla a byla zasypána před vybudováním obytné chaty číslo 480.

Objekt číslo 478

Objekt byl prozkoumaný v roce 1993 a zaujímá v rámci jižního předhradí specifické postavení. Jednalo se o nepravidelně obdélnou jámu o rozměrech 290 x 160 cm, hlubokou 30 cm od podloží, která byla orientována delší osou ve směru SV–JZ. V objektu nebyly zjištěny doklady po otopném zařízení, ani co se týká podoby jeho nadzemní části. Jeho funkce není zcela jasná. Objekt číslo 478 se však odlišuje od všech sídlištních objektů prozkoumaných v rámci jižního předhradí, protože obsahoval kromě zvířecích kostí, mazanice a uhlíků také časně slovanskou keramiku včetně větší části nádoby pražského typu a spodní část nádoby podunajského typu. Tento nález je prvním dokladem toho, že se menší časně slovanské osady rozkládaly nejen v areálu pozdějšího hradiška (DOSTÁL 1985), ale také směrem k jihu, až do blízkosti řeky Dyje.

Kúlová stavba

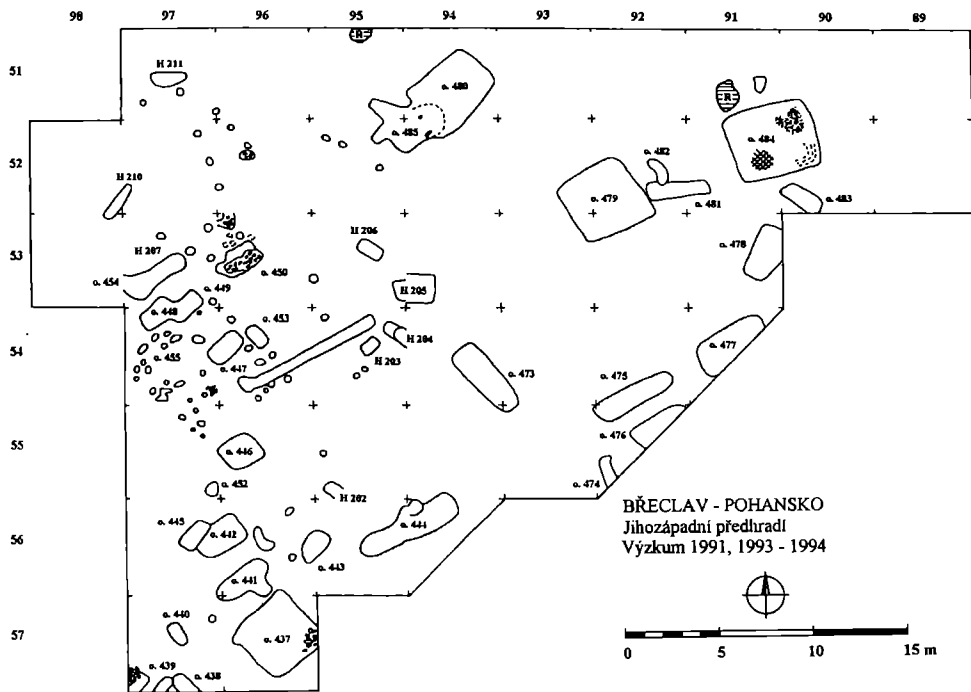
Pouze jeden objekt číslo 455, který se nacházel v severovýchodní části předmětného úseku jižního předhradí, představuje kúlovou stavbu. Objekt měl rozměry 490 x 520 x 490 x 480 cm a jeho půdorys tvořilo 29 kúlových jamek. Podle jejich rozmístění nelze vyloučit, že šlo o stavbu dvouprostorovou. Orientace rohů odpovídá hlavním světovým stranám, což se projevovalo také u většiny obytných čtvercových zemnic na jižním předhradí Pohanska (VIGNATIOVÁ 1992). Pozůstatky otopného zařízení v objektu 455 nebyly zjištěny. Stratiografická situace v tomto prostoru byla poněkud složitější, protože v těsné blízkosti severního rohu kúlové stavby byla zjištěna vzájemná superpozice tří různých objektů, totiž čtvercové, nejspíše bedněné studny (obj. číslo 454) a dvou shodně orientovaných hrobových jam (hroby číslo 207 a 208), propadajících se směrem k okrajům studny.

Na ploše zkoumané v roce 1992, v místech značného porušení terénu a v období extrémně suchého léta, se podařilo zjistit 19 kúlových jamek. Jejich uspořádání naznačuje, že mohlo jít o pozůstatky snad dvou kúlových objektů, bez přesnějšího vymezení (VIGNATIOVÁ 1994, 254).

Na celkově prozkoumané ploše jižního předhradí byly doposud objeveny tři stavby kúlové konstrukce, jejichž vnitřní plocha se pohybovala v rozmezí 16 až 25 m². Kúlová stavba číslo 455 se však liší od předcházejících objektů (číslo 277, č. 300) svým téměř čtvercovitým půdorysem a absencí otopného zařízení (VIGNATIOVÁ 1992, 27–29). Svou velikostí, konstrukcí i nosným systémem střechy se rovněž liší od kúlových staveb objevených v prostoru velmožského dvorce, jejichž délka dosahovala 7 m, resp. 14 m a šířka 5,6 m, resp. 9,2 metrů (DOSTÁL 1975, 70 ad.). Vzhledem k tomu, že z vnitřního prostoru kúlových staveb na jižním předhradí neznáme téměř žádné nálezy, není možné jednoznačně rozhodnout, zda sloužily jako trvalá nebo jako příležitostná obydlí. Poměrně nevelké rozměry brání úvaze o jejich funkci shromažďovací a přítomnost otopného zařízení u dvou staveb zase nedovoluje považovat je za stáje či skladiště potravin.

Obytné zemnice

K obytným zemnicím zkoumaným v devadesátých letech náleží obj. číslo 437, 472, 479, 480 a 484. Sídelní objekty byly orientovány ve směru S–J, V–Z, obytná plocha dosahovala

Obr. 1. Plán výzkumu na jižním předhradí Pohanska u Břeclavi v letech 1991–1994. Část 1.

12 až 16 m². Materiál i způsob konstrukce pecí se víceméně shodoval, přičemž ve třech případech byla pec umístěna ve východním a ve dvou případech v západním rohu.

Ve čtvercovité zemnici číslo 437 byla pec umístěna ve východním rohu a pro její konstrukci byly druhotně použity zlomky svorových žernovů, v jižním a západním rohu se nacházely kulové jamky. Jen několik metrů od této dobře zachované zemnice byla odkryta mělká čtvercovitá zemnice číslo 472, z níž se dochovaly pouze zbytky kamenné pece a propálené dno topeniště.

Mělká čtvercovitá zemnice číslo 479 měla rozměry 360 x 350 cm a hloubku od podloží 15 až 20 cm. Ve východním rohu se nacházela kamenná pec, kulové jamky byly rozmístěny podél severozápadní stěny, dále v jižním a západním rohu. V popisované zemnici zůstala také zachována část vybavení domácnosti. Jedna skupina rozdrčených nádob ležela přibližně ve středu chaty na podlaze, druhá pak kolem pece. Těsně za pecí se nacházela nádoba, dva železné srpy, krátká kosa a zlomky nožů, při severovýchodní stěně pece leželo větší hliněné bochánkovité závaží. Podobná situace, vzbuzující dojem, že obyvatelé jen na čas odešli a měli v úmyslu se vrátit zpět, což se však nestalo, byla pozorována již při výzkumu v sedmdesátých letech (VIGNATIOVÁ 1992). Ne zcela běžný jev zachování části funkčního inventáře domácnosti se na celkové ploše jižního předhradí projevil zhruba ve 28 %.

U dvou pro Pohansko typických čtvercovitých zemnic zkoumaných v roce 1994 byla zaznamenána zajímavá stratigrafická situace (VIGNATIOVÁ 1996, 297). Zemnice číslo 484 s poměrně velkou kamennou pecí v západním rohu zanikla zřejmě požárem, protože na podloží ležela po celé ploše chaty silná vrstva uhlíků, vytvářející hlouběji zřetelné pruhy, pozů-

statky po bedněné konstrukci stěn. Z inventáře zůstala v chatě zejména keramika, rozdrčená zřejmě při požáru chaty (ze střepů bylo slepeno pět nádob).

Zemnice číslo 480 s menší kamennou pecí situovanou v západním rohu byla vybudována částečně na intaktním terénu, jižním rohem pak zasahovala nad již zaniklou zasypanou protáhlou oválnou jámou – obj. číslo 485. Doklady násilného zániku zde nebyly prokázány. S ohledem na dvě patrné úpravy hliněné podlahy je zřejmé, že čtvercovité obydlí sloužilo delší dobu. Na starší podlaze, která se nacházela v hloubce 45–50 cm do podloží, byla vybudována kamenná pec, po mladší úpravě (hloubka 30 cm do podloží) ležela pec v mírné zahloubenině. Část domácího vybavení, poškozeného patrně až po zániku chat, sestávala z pěti železem okovaných vědérek stojících na podlaze ve východním rohu. Skupina pěti rozdrčených nádob se nacházela uprostřed jihovýchodní stěny na mazanice ploše a na podobné ploše mazanice uprostřed severovýchodní stěny byly rozmístěny ještě nože, srpy, železný sekáč, železné kladívko, část misky slezského typu a kamenný brousek, závaží ke stavu, hliněné přesleny a další užitkové předměty.

Na základě nálezových situací lze usuzovat, že keramické nádoby byly umístovány poblíž peci, podél jedné její stěny nebo v prostoru mezi pecí a stěnou chaty, ostatní předměty se nejčastěji vyskytovaly v blízkosti stěn i na hliněných propálených soklech při stěnách nebo v rozích obydlí.

V prozkoumaném prostoru jižního předhradí bylo dosud objeveno 108 obytných zemnic, z toho 82 zemnic mělo čtvercovitý tvar, ostatní protáhly s výrazným zahloubením. Obytná plocha čtvercovitých zemnic, orientovaných rohy ve směru světových stran s jednou kamennou pecí, kolísala od 5 do 16 m², zahloubení do tehdejšího povrchu se pohybovalo v rozmezí 30 až 80 cm. V konstrukci stěn, zastřešení, v stavebním materiálu, situování pecí i ve vnitřním vybavení se projevovala určitá uniformita.

Studny

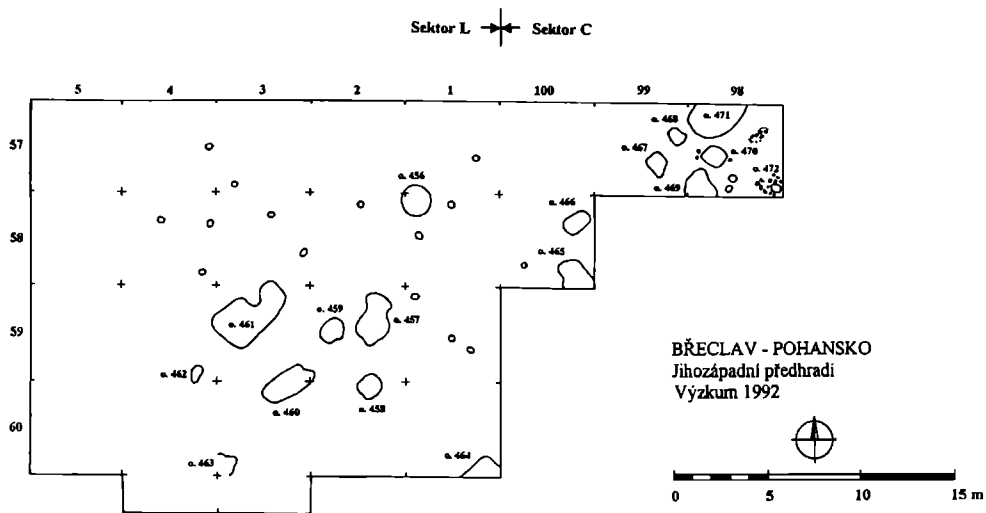
V těsné blízkosti kúlové stavby číslo 455, v severozápadním úseku odkryté plochy, se nacházela studna označená jako obj. číslo 454. Šachta měla téměř čtvercovitý tvar o rozměrech 107 x 100 cm, do hloubky 120 cm od podloží procházela písčitou vrstvou přecházející v hnědý a při dně šedozelený jíl. Ve stěnách se zachovaly otisky fošnové výdřevy, úpravu dna nebylo možno pro nastupující spodní vodu zjistit, nebylo však použito kamenů. Z výplně studny byly získány drobné střepy, uhlíky, ulity a mušle, ale také železná šipka, nůž, křesací kámen a zdobený hliněný přeslen. Do měkčí výplně studny se propadaly hrobové jámy dvou mladších kostrových hrobů číslo 207 a 208.

Druhá studna, objekt číslo 456, měla kruhový tvar o průměru 228 cm na podloží, vlastní průměr studny činil 170 cm a hloubka dosahovala 195–200 cm od podloží. V šachtě se nepodařilo zjistit stopy úpravy stěn ani dna. Okraj studny však mohl být jistým způsobem upraven, neboť kruhový půdorys na podloží dosahoval o téměř 60 cm v průměru více než vlastní šachta. Ve výplni studny byly nalezeny pouze střepy, zlomky kostí a mazanice.

Celkem bylo na jižním předhradí zjištěno pět intencionálně upravených zdrojů vody. Studny kruhového půdorysu nebyly zřejmě speciálně upravovány, šachta dvou čtvercovitých studen byla zpevněna výdřevou a pátá studna čtvercovitého tvaru měla kamenné vyzdění a dno vyložené velkými plochými kameny. Obsahovala také nejvíce nálezů (VIGNATIOVÁ 1982, 203–214).

Pramenný fond

V roce 1991 bylo dokumentováno celkem 994 střepů, dvě celé nádoby a jedna větší část nádoby, 487 určitelných zvřecích kostí, mazanice, zlomky pražnic, v menší míře struska

Obr. 2. Plán výzkumu na jižním předhradí Pohanska u Břeclavi v letech 1991–1994. Část 2.

a uhlíky. Z předmětů patřících k vybavení domácnosti se objevovaly zlomky stavebních kování, záchytná kování věder, zdobený hliněný přeslen, část železného pořízu, kostěná šidla, proplétáčky a zlomky žernovů, k předmětům osobní potřeby a součástem oděvů náleželo jedenáct nožů, křesací kamínky, brousek a železná nákončí. Získaný soubor, včetně tří skleněných knoflíků a měděného páskového prstenu zdobeného vybitím z hrobu číslo 202, neobsahoval ve své většině chronologicky citlivé předměty. Součástí výstroje bojovníků tvoří část udidla, železný kroužek z drátěné košile, železná šipka, část železné sekerky a zejména pak dvě nepárové ostruhy typu IV (BIALEKOVÁ 1977, 17). Tyto menší parabolické ostruhy s krátkými ostny a rameny ukončenými čtvercovitou a lopatkovitou ploténkou se třemi nýty v příčném žlábků spolu s dalšími nálezy datují sídliště do rámce 9. století. S tímto datováním koresponduje i charakter keramiky, v jejímž souboru je obsažena jak běžná velkomoravská produkce, tak méně vyspělé tvary.

Materiál z roku 1992 čítal celkem 1 169 nálezů (i.č. 204 439–205 607). Převahu tvořily keramické střepy včetně tří větších částí nádob, dále zvířecí kosti, mazanice, zlomky pražnic, uhlíky a struska. Inventář doplňovalo sedm železných nožů, jeden zlomek železného srpů, zlomek přezky a železného hrotu, část rukojeti vědra, zlomek železného šidla, tři kamenné brousky, čtyři proplétáčky, jedno kostěné šidlo, tři hliněné přesleny, jedno drobné hliněné závaží. Získaný pramenný fond neposkytuje žádné možnosti pro přesnější chronologické začlenění v rámci 9. století. Pouze některé střepy by bylo možné na základě profilace a tvaru okraje datovat k přelomu 8. a 9. století. Výzkum v roce 1992 přispěl k důležitějšímu potvrzení vyslovené pracovní hypotézy, že totiž v západní části sídlištní aglomerace na předhradí se vyskytuje více nálezů charakteristických pro počátek 9. století.

Kulturní vrstva a výplň objektů zkoumaných v roce 1993 poskytly celkem 373 inventářních čísel nálezů, převážně střepů datovaných rámcově do průběhu 9. století, zvířecích kostí a zlomků mazanice. Kolekce keramiky je poměrně různorodá. Některé nádoby vykazují starobylejší znaky, objevuje se blučínský typ, keramika blízká nálezům z Mikulčic (KLANICA 1970, 103–114), včetně nádoby skupiny 5 podle třídění B. Dostála, charakteristická pro keramiku z Pohanska (DOSTÁL 1975).

Pro chronologické závěry má větší význam v objektu č. 473 nalezená malá železná miska slezského typu. Analogie pro tyto drobnější exempláře se vyskytly např. v Mužli – Čenkove I (HANULIAK – KUZMA – ŠALKOVSKÝ 1993, 87). Z vlastního hradiska Pohansko i z jižního předhradí je známo několik větších exemplářů misek slezského typu, jejichž datování odpovídá 1. polovině 9. století (BUBENÍK 1972, 542–567). V chatě č. 479 byly uloženy za kamennou pecí železné srpy, řadící se ke skupině I B, která zahrnuje široký časový rámec výskytu od 8. do 10. století (BERANOVÁ 1980, 198–204).

Souhrn

Ověřovací výzkum severozápadního okraje jižního předhradí Pohanska u Břeclavi potvrdil předpoklad o větším územním rozsahu celé sídlištní aglomerace. Její vlastní okraj však zachycen nebyl. V roce 1991 bylo na ploše 380 m² objeveno 19 sídlištních objektů a 7 kostrových hrobů.

Následujícího roku činil rozsah výzkumu celkem 600 m² a bylo zjištěno celkem 17 sídlištních objektů a jeden kostrový hrob č. 209. Výzkumem v roce 1993, navazujícím k východní straně výzkumu z roku 1991, bylo na ploše 265 m² zjištěno a zcela nebo částečně prozkoumáno sedm sídlištních objektů, částečně sem zasahovala hrobová jáma č. 205 a část objektu č. 444.

V roce 1994 byl dokončen na ploše 450 m² výzkum severozápadního úseku jižního předhradí Pohanska. Bylo prozkoumáno 6 sídlištních objektů, 2 hrobové jámy a v západní části 12 kůlových jamek, které však netvořily žádný výraznější půdorys.

Získaný archeologický pramenný materiál kvalitativně odpovídal svou skladbou a také zastoupením jednotlivých skupin předmětů souborům ze sedmdesátých let. Nejpočetnější složku představuje keramika a osteologický materiál. V menší míře se vyskytly také běžné předměty denní potřeby, dále řemeslnické nástroje, jakož i součásti oděvu a jednoduché ozdoby. Ze součástí jezdecké výstroje a výzbroje byly objeveny ostruhy, šípky či sekerka.

Významnou změnu z hlediska časového rozsahu osídlení na předhradí přinesl objev zahloubeného objektu (č. 478), který obsahoval keramiku pražského a podunajského typu. Posunul tak počátky datování zdejšího sídliště k přelomu 6. a 7. století, což bylo možné logicky předpokládat s ohledem k situaci v rámci vlastního hradiska, ale také v blízkém okolí této lokality (DOSTÁL 1985).

Stratigrafická pozorování, popřípadě získaný archeologický materiál neposkytly výraznější opory pro zpřesnění doby vzniku, narůstání či chronologického rozlišení jednotlivých sídlištních celků v areálu severní části jižního předhradí. Na druhé straně přispěly k dílčímu potvrzení pracovní hypotézy o kvantitativně vyšším výskytu nálezů typických pro počátek 9. století v západní části sídliště, kde je také zaznamenána větší koncentrace sídlištních objektů.

I když procentuální hodnoty hustoty zástavby nejsou příliš hodnověrné, lze pro srovnání uvést, že na ploše 1 000 m² se podle výzkumů v sedmdesátých letech nacházelo pět objektů, zatímco z let devadesátých je jich zaznamenáno dvacet osm. Mohlo tudíž sídliště narůstat směrem od hradiska k východu, resp. jihovýchodu. V platnosti rovněž zůstává již dříve vyslovený závěr o zdejší existenci sídliště bojovnické družiny moravského panovníka (VIGNATIOVÁ 1992).

LITERATURA

- BERANOVÁ, M. 1980: Zemědělství starých Slovanů. Praha.
- BIALEKOVÁ, D. 1977: Sporen von slawischen Fundplätzen in Pobedim, SIA XXV, 103–160.
- BUBENÍK, J. 1972: K problematice železné misky tzv. slezského typu, AR XXIV, 542–567.
- DOSTÁL, B. 1966: Slovanská pohřebiště ze střední doby hradištní na Moravě. Praha.
- 1975: Břeclav-Pohansko IV. Velkomoravský velmožský dvorec, Spisy FF č. 208. Brno.
 - 1985: Břeclav-Pohansko III. Časné slovanské osídlení, Spisy FF č. 261. Brno.
- DOSTÁL, B. – VIGNATIOVÁ, J. 1993: Břeclav – Pohansko 1991 (okr. Břeclav), PV 1991, 69–70. Brno.
- HANULIAK, M. – KUZMA, I. – ŠALKOVSKÝ, P. 1993: Mužla – Čenkov I. Nitra.
- KLANICA, Z. 1970: Pokus o třídění keramiky z Mikulčic. In: Sborník Josefu Poulíkovi k šedesátinám, 103–114. Brno.
- VIGNATIOVÁ, J. 1977–78: Břeclav-Pohansko, jihozápadní předhradí (výzkum 1960–62). Kostrové hroby, SPFFBU E 22–23, 136–156.
- 1979: Předběžná zpráva o výsledcích záchranného výzkumu jihozápadního předhradí Břeclavi-Pohanska za léta 1975–77, SPFFBU E 24, 95–107.
 - 1977–1978: Břeclav-Pohansko, jihozápadní předhradí (výzkum 1960–62). Kostrové hroby, SPFFBU E 22–23, 136–154.
 - 1982: Velkomoravská studna z Břeclavi-Pohanska, SPFFBU E 27, 203–214.
 - 1992: Břeclav-Pohansko II. Slovanské osídlení jižního předhradí, Spisy FF č. 291. Brno.
 - 1993: Pokračování výzkumů na jižním předhradí Pohanska u Břeclavi, JM 29, sv. 32, 55–63.
 - 1994: Výsledky archeologického výzkumu na jižním předhradí Pohanska u Břeclavi v roce 1992, JM 30, sv. 33, 253–256.
 - 1994a: Obytné zemnice se součástmi domácího vybavení z Břeclavi-Pohanska, SPFFBU E 39, 69–82.
 - 1995: Výsledky výzkumu na jižním předhradí Pohanska u Břeclavi v roce 1993, JM 31, sv. 34, 213–217.
 - 1995a: Výzkumy na Pohansku u Břeclavi v letech 1991–1994, Slovácko XXXVII, 107–118.
 - 1996: Výsledky výzkumu jižního předhradí Břeclavi Pohanska v r. 1994, JM 32, sv. 35, 297–299.

Ein Vorbericht über die Ergebnisse der archäologischen Ausgrabung in der südlichen Vorburg in Pohansko bei Břeclav in den Jahren 1991–1994

Neben dem eigentlichen befestigten Burgwall von Pohansko bei Břeclav wurde auch das Gelände in seiner unmittelbaren Nähe, in der nördlichen und südlichen Vorburg, untersucht. Im Rahmen einer Rettungsgrabung wurde in der südlichen Vorburg innerhalb der Jahre 1975–1979 ein Teil einer ausgedehnten Besiedlung (436 Objekte, 201 Gräber), die in das 9. Jh. datiert wird, freigelegt. Die Siedlung wurde auf der östlichen und teilweise auch südlichen Seite begrenzt, der nördliche und westliche Rand konnte nicht festgestellt werden. In den Jahren 1991–1994 kam es auch aus diesem Grunde zu einer neuen Grabung ca. 70 m nördlich der Forschung aus den 70er Jahren, die zum Burgwall hin orientiert war. Auf einer Fläche von 1 665 m² wurden insgesamt 48 Siedlungsobjekte und 10 Körpergräber, die ca. in das 9. Jh. datiert werden, untersucht. Zum ersten Mal war in der südlichen Vorburg auch ein frühslawisches Objekt (Nr. 478) entdeckt worden.

Der Besiedlungscharakter und die schriftlichen Quellen, einschließlich der Datierung, stimmen in den Grundzügen mit den Schlußfolgerungen aus den 70er Jahren überein. Den markantesten Wohnhaustyp stellt das Grubenhaus mit Steinofen dar, aus dem auch die meisten Funde stammen. In den relativ flach eingetieften Körpergräbern fand man nur wenige Beigaben.

Der neu untersuchte Teil in der Vorburg bildete einen integrierenden Bestandteil der gesamten Ansiedlung, die hier ca. von der Wende des 8. zum 9. Jahrhundert bis zum Anfang des 10. Jahrhunderts existiert hatte. Die Hypothese über das hiesige Lager eines Militärgefolges bleibt auch weiterhin gültig; die Vorstellung von seinem gesamten Umfang ist jedoch immer noch ungeklärt. Im Hinblick auf die Absenz von chronologisch aussagekräftigen Funden konnte die Datierung der südlichen Vorburg des slawischen Burgwalles von Pohansko nicht präzisiert werden.

Abbildungen:

Abb. 1. Plan der Ausgrabung in der südlichen Vorburg Pohanskos bei Břeclav in den Jahren 1991–1994. Teil 1.

Abb. 2. Plan der Ausgrabung in der südlichen Vorburg Pohanskos bei Břeclav in den Jahren 1991–1994. Teil 2.